

KAPITEL 5 / CHAPTER 5 ⁵
PSYCHOLOGY OF GUIDING CREATIVITY IN THE
POLYPARADIGMATIC SPACE OF EDUCATION

DOI: 10.30890/2709-2313.2024-32-00-007

Вступ.

Історіографічний період нашого дослідження охоплює кінець XX століття та першу половину XXI століття. Це період українського державотворення, формування національної ідентичності, пошук нових змістовних та організаційних форм національної освіти.

З 2017 року у Бердянському державному педагогічному університеті започатковано дослідження стосовно реактивації феномену провідництва в межах науково дослідного інституту провідництва в освіті. Залучено наукові ресурси практично усіх педагогічних університетів та НАПН України. Дослідження виявило потребу глибокого філософського та методологічного осмислення ролі провідництва не лише в історичному аспекті, а й перебудові та реформуванні сучасної системи освіти. Національній освіті бракує сингулярних особистостей на всіх щаблях: від вчителя - до міністра, суб'єктів освітньої галузі, здатних до творення змін і прогресу, бути провідниками рівня Данко.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні проблеми провідництва в освіті стали предметом дослідження в працях О.Фролової, Т.Гури, І.Черезової, Н.Фалько, Ю.Марецької.

Загальну теорію провідництва в освіті досліджують В.Крижко, С.Клепко, Г. Луценко, О.Козлова, О.Старокожко, Н.Калита, І.Шумілова, О.Філоненко, В.Чорний, С.Немченко.

Філософсько світоглядні ідеї провідництва опрацьовують С.Клепко, П.Бідзіля та В.Жадько.

Питання провідництва в управлінні освітою стали предметом дисертаційних досліджень Ю.Кондратенко, О. Балабана, С. Лисакова

Загалом дослідження перебуває на стадії соціальної реактивації.

⁵*Authors: Cherezova Iryna, Kryzhko Vasyl, Starokozhko Olha, Skliarov Andrii, Saksonik Ilona*

Визначення мети та основних завдань дослідження. Автори ставлять на меті подальшу активізацію психологічного супроводу креативного характеру перетворюючої діяльності провідників в царині національної освіти України. При цьому вирішуються такі завдання:

1. Виокремити імперативні контраверзи управління та трансформування освіти як частини Європейського простору освіти.
2. Розглянути реальні варіанти методологічної легітимізації автохтонної ідеї провідництва в освіті.
3. Виходячи з ідеї невичерпності характеристик особистості суб'єктів освіти (керівників, педагогів та здобувачів), дослідити роль ірраціонального мислення у створення власної успішної системи соціальних та професійних координат.
4. Дослідити особливості поліпарадигмального освітнього середовища та способів орієнтації суб'єктів освіти у ньому.
5. Презентувати вперше авторські визначення «поліпарадигмальний освітній простір» та «поліпарадигмальний підхід в управлінні освітою».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Чинники кризи управління освітою

Найглибша криза, яка є в освіті, це криза управління цією сферою. Академік НАПН України М.Шут зазначає, що історія та світлі голови повертають нас до управлінського феномену українського етносу «провід» та «провідництво». Це унікальний механізм соціальної регуляції суспільних та професійних відносин. Неповторний по суті! Чого ж ми шукаємо за океаном? У них «менеджмент» - у нас «провід»! Провід, який ми не знаємо і, на жаль, не вчимо. Чверть століття українське суспільство чекає істотних змін в освіті. Прийняті закони, доктрини, постанови та накази про реформи в цій галузі не призвели до відчутних зрушень. Потрібні провідники, люди, які бачать перспективу та знають шляхи до неї [4].

А.Садовий, відкриваючи літню школу директорів шкіл-провідників (2018 р.) промовив, що сьогодні багато людей або розгублені у питаннях глибшого духовного життя, або потребують духовного керівництва. Нам потрібна єдність, нам потрібне мудре провідництво. Завжди українці, коли здобували

незалежність, думали, що це назавжди. Це велика омана. За незалежність треба боротися щодня [4].

Невизначеність та надлишковість в управлінні освітою набули особливого масштабу. З великим інтересом ми зустріли нову книгу поважного професора Володимира Савчука «Менеджмент в умовах невизначеності». Однак критичність спонукає нас до глобального питання: «А хіба у нас в освіті був період визначеності? Хіба невизначеність не є основною передумовою та середовищем успішного менеджменту?». Прочитавши книгу М. Фуллана «Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ» чи таких вчених як М. Генсон, Р. Стогділл, С. Сарасон, Д. Ліфам, Т. Карлейль, Д. Гріббін ми наче надихаємося намірами до перетворювальної діяльності, але потім... говоримо самі собі «Цікаво. Але це про іншу реальність».

Ми встановили, що ситуація ризикованого стану в освіті розвивається за сценарієм: невизначеність – надлишковість – цугцванг – ентропія – хаос.

В проекції на вищий рівень управління освітою – це ситуація, за якої всі керівники освіти прекрасно розуміють небезпечність бездіяльності, політичну необхідність щось змінити. При цьому ж вони розуміють, що кожен крок може бути безглуздим або навіть шкідливим, адже він веде до погіршення власної позиції. Тому «новій» ідеї треба надати плакатно-бравурний формат, знаходити агітаторів-пропагандистів, які переконують спільноту у високості проголошеної ідеї. У соціології ця модель новотворчості отримала назву концепції «слизького схилу» (*slippery slope*). Людина, що метафорично опинилася на слизькому схилі, втрачає контроль над ситуацією. Найменша випадкова помилка призведе до втрати рівноваги, дезорієнтації та падіння [32]. Професор П.Ю. Саух назвав таку політику вчинків «негативною креативністю» [19].

За панічних умов невизначеності галузеві очільники, лідери підсвідомо залучаються до ідеї К Юнга про архетипи казки. Наукоподібній, по суті, проголошеній топ-менеджерами галузі казковій ідеї, метафорі надають статус фантомної реальності, яка начебто створює на певний час «систему координат», «регульований хронотоп» з обґрунтованими «на горі» цінностями і змістом.

Треба обов'язково знайти харизматичного «Діда Панаса» (як правило – це заступник міністра освіти). Певний час ця дія буде мати достатній психологічний вплив. Вона допомагає довірливим педагогічним працівникам побачити себе у героїчних характеристиках боротьби за чергові «вітряні млини».

Впродовж останніх років окреслені мультидилами прийняття зразків фінської, шведської, польської моделі освіти та управління нею через програми великої трансформації «Нової української школи», «Візію майбутнього освіти і науки України», «Освіти 4.0: український світанок» тощо. Але ж вони повинні мати верифікацію через механізми попереднього створення «кентавр-системи пегас», манекенів та моделі-конфігуратора. Їх замінила «доцільність». Провальна стратегія рекрутингу до закладів освіти 2024 року наближає організаційну та катастрофу вищої освіти держави. Умови вступу доволіно змінювалися із непередбаченою дискретністю та на користь закладів вищої освіти і демографічної структури держав Європи з її більшою визначеністю та організацією. Втіхою цієї ситуації буде «впорядкована та прогностично виважена» акція по зменшенню кількості університетів в державі. Тож, нам пора розробити механізми запобігання потрапляння у ситуацію «вівсяного ефекту» в управлінні освітою. Адже у останніх візіях МОН України основна стратегія – це випереджальний розвиток національної освіти і науки.

Дивує, що в американській освітній цивілізації ідея провідництва щиро прогресує в працях М. Генсона, Е.Дейла, Т. Серджіованні, Р. Стогділла, М. Барлінгейма, Ф. Кумза, П. Тарстона, С. Сарасона, М. Фуллана, В. Каннінгема, Д. Грессо, Д. Ліфама, У. Бенніса. Більш того, вони пішли вже далі і досліджують провідництво в сучасних проєкціях полімативності (*polymath personality*) і мультипотенціалу особистості (*multipotential personality*) та яким чином провідництво кореспондується із новітніми досягненнями наукового менеджменту, соціології, запитів капіталізованої ринкової освіти?

Обрані нами методи виразно засвідчують несформованість дискусійного поля теми феномена провідництва в освіті. Дослідження виявило потребу глибокого філософського та методологічного осмислення ролі провідництва не

лише в історичному аспекті, а й перебудові та реформуванні сучасної системи освіти. Постійно прагнемо змін в освіті, проєктуємо «нового вчителя» та мудрого керівництва галузю. Запозичуємо, інтегруємося, перманентно реформуємося, трансформуємося та модернізуємося! Та чи стане духу і волі звернутися до наших етнічних надбань в освіті?

Публіцист та громадський діяч Віктор Рог пише «Сьогодні до влади приводять не ідеології, а технології, не позиція, а поза, гроші, зв'язки, маніпуляції та махінації. Історія поволі стає біографією великих людей» [4]. Англійський фахівець з підвищення результативності державного управління,

професор Майкл Барбер (*Michael Barber*) стверджує, що на якому б рівні розвитку не знаходилася система (держава), вона може значно поліпшити результати освіти протягом всього шести років. За 33 років реформування освіти цю проблему визначали як провідну одинадцять міністрів освіти України. Їх посади визначені як політичні. Тобто ми реально маємо десять політичних провідників (за С. Сарасоном), які приймають на себе відповідальність за «реформи», «трансформації», «модифікації»... Кожен з них проголошував зміни, від яких освітяни «сміялися на кутні».

А зрушень не відбулося! Ну що ж «коні не винні». Адже є, як каже М. Фуллан, «методологічна презумпція», точніше *failed implementation*, що означає «неуспішну реалізацію», «невдачі при здійсненні», «негативний результат при виконанні».

Прислуховуючись до ізраїльсько-американського психолога Даніеля Канемана (*Daniel Kahneman*) ми приєднуємося до думки, що ілюзія того, що минуле може бути зрозумілим, породжує ілюзію прогнозованості та керованості майбутнього. Відомий бельгійський лауреат Нобелівської премії Ілля Пригожин відзначав, що майбутнє не входить в якості складової частини у минуле. Незворотний орієнтований час може з'явитися лише тому, що майбутнє не присутнє в сучасному» [4]. Феномен провідництва — одна з нерозкритих проблем сучасної психології та соціального управління. Саме тут ми сподіваємося накопичувати основний масив досліджень, концепцій і спроб

теоретичного узагальнення. У дослідженнях феномену провідництва поки що немає «остаточного діагнозу», який дозволив би коротко підсумувати та узагальнити досягнення.

Ознайомившись з дослідженнями американо-американських вчених (М. Генсона, Т. Серджіованні, Р. Стогділла, П. Тарстона, М. Фуллана) приходимо до висновку, що шановані автори не зважилися навести дескриптивне визначення поняття «провідництво в управлінні освітою», хоча препарували його досконало. Тому

вважаємо успіхом напрацювання нашого авторського визначення провідництва в освіті - це креативна позапарадигмальна діяльність суб'єкта (суб'єктів) освітньої системи з розширення її теоретичного та прикладного поля на основі унікального авторського бачення усвідомлених перспектив, що лежать за межами існуючої нормативної реальності.

Провідник за своєю суттю є людиною, яка має «погляд з мосту», або здатність латерального мислення; розуміє тимчасовість подій та здатна проєктувати новий, вищий смисл буття. Провідники - це носії кардинальних змін засадничих основ системи освіти. Якщо лідери гармонізують ці системи, то провідники здійснюють вихід за межі нормативного, усталеного практикою. Лідери є в кожному колективі, провідників мало навіть в межах століття. За дослідженнями Ю. Кондратенко – можна зустріти одного педагога із провідницькими якостями лише на 5 – 6 закладів освіти.

В європейській та північноамериканській освітніх цивілізаціях до вжитку запроваджено такі диверсифіковані синоніми новатор, агент змін, аджайл-менеджер, керівник з перспективним мисленням, успішний менеджер, випереджальні керівники, керівник п'ятого рівня, керівник-дорадник.

В царині освіти США поняття провідництва корелюється з феноменом поліматів. Поняття «полімат» (англ. *Polymath*) запроваджено до обігу німецьким дослідником Йоганом фон Воверном ще у 1603 році. Полімат або полістор — це особа, чийі знання охоплюють багато різних предметів, особа, яка використовує складні масиви знань для вирішення конкретних проблем. Поліматичний підхід запроваджується в школах. Прийняття поліматичних підходів означає вихід за

рамки традиційної освіти, заохочення учнів досліджувати та об'єднувати різноманітні дисципліни для цілісного і взаємопов'язаного розуміння світу. розглядаються різні моделі управління освітою, включаючи політичні та суб'єктивні моделі. В університетах створюються поліматичні факультети, місія яких – підготовка майбутньої еліти.

Концепт «мультипотенціал» запровадили професори педагогіки Рональд Фредріксон (*Ronald Harold Fredrickson*) і Джон Ротні (*John Alexander Rothney*). Мультипотенціали – це особистості, які за сприятливих умов середовища здатні за своїм вибором розвинути до високого рівня стільки компетенцій, скільки забажає. Це продукт ринкової економіки.

Ірраціональна природа ноуменальності провідництва в освіті

У бажанні створити, сформувати нову людину ми виокремлюємо часовий проміжок першої половини ХХ століття. Наводимо невеличку антологію цього процесу.

В 20-і роки до європейського континенту прийшов науковий менеджмент, який не тільки забезпечив прогрес, але й збагатився елементами французької, британської, німецької... культури, етнографічного матеріалу.

Разом з тим на противагу ідеї наукового менеджменту вже була завершена робота О. Богданова над «Тектологією» про всезагальну організаційну науку. Посилювалася ідея створення нової людини, подолання людської природи включаючи приватні компоненти життя людини (А.Залкінд).

У соціальній психології було закладено теоретичне підґрунтя основних підходів:

- психоаналіз (О. Кернберг, Г.Левальд, В.Мейснер, Л. В. Сандлер) – глибинні процеси психіки пояснюють причинність взаємодії індивідів;
- біхевіоризм (Е. Л. Торндайк і Дж. Б. Вотсон, К. Л. Галл, Е. Ч. Толмен – психіка, поведінка - це механічна реакція на подразники зовнішнього середовища;
- когнітивізм (Л. Фестінгер, Дж. Брунер, Р. Аткинсон, Ж.Піаже, Д.Фонтана, Б.Блум) - соціальна поведінка досліджується з точки зору пізнавальних процесів індивіда);
- інтеракціонізм (Ч. Кулі, У. Томас, Дж. Мід, У. Джеймс, Р. Парк, Г. Блумср) –

теорія дзеркального «Я».

Саме в цей час розвивав основи психологічної науки видатний вчений Л. Виготський, який розробляв технології покрокового впливу на природу особистості. Він дослідив ідею зони безпорадності життєдіяльності людини, яка отримала назву «зона найближчого розвитку». Запровадив концепт «формування». Провідництво, як соціальний концепт, базується на автохтонній ідеї «ступенування»[15]. Ступенування – це зовнішня та внутрішня дія впорядкування риси до рівня якості чи стандарту. В слові – українське та британське коріння від «*step by step*».

Цікавими були мистецькі задуми того часу щодо створення нової надлюдини. Наприклад, фантастичні твори «Собаче серце» М. Булгакова; «Голова професора Доуеля» та «Людина – амфібія» О. Беляєва.

Філософ Г. Щедровицький заклав основи методології наукових досліджень, створив універсальну методологічну систему вирішення управлінських задач. Основні механізми формування нової людини – конфігурація засобами створення «манекениів», та «кентавр систем».

Саме у цей час в Україні формувалися основи національної гуманітарної концепції провідництва, зокрема під впливом соціально-політичних та національно-визвольних рухів. У цей період українські мислителі і політичні діячі намагалися визначити природу провідника в умовах боротьби за незалежність і розвиток національної ідентичності. Серед головних українських теоретиків цього часу варто виокремити таких: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Юрій Липа, Дмитро Мирон-Орлик, Іван Огієнко (митрополит Іларіон), Леонід Гузар, Борис Гудзяк, Микола Шлемкевич, Володимир Крупицький.

Досліджуючи проблему *The Guidance in Education* (провідництво в освіті) ми намагаємося з точки зору психології пояснити природу їх соціальної активності та значимості. Тут ми входимо у царину ірраціонального, мало дослідженого феномену людської психіки. Виокремлюємо такі імперативи творчої діяльності:

1. Призначення особистості — це певна дія провідника, причому дуже конкретна, яка необхідна світу і освіті для їх гармонійного функціонування; це даність, з якою людина приходить в цей світ. Феномен призначення — ненаукова сфера. Мова йде про місію кожного з нас в цьому світі. Твій життєвий шлях, який наказаний тобі твоєю сім'єю і оточенням. Можливо призначення такої людини не просто в пошуку свого вчителя, але і в можливості самому стати наставником для інших. Призначення неможливо знайти в зовнішньому світі. Воно закладено всередині людини і є ядром цієї особистості.

2. Покликання — призначення, внутрішній потяг, здатність, схильність до певної справи, професії. Англійський дослідник, міжнародний радник з проблем творчого мислення Кен Робінсон (*Ken Robinson*) та американський письменник, новатор з питань креативності та творчого успіху Лу Ароніка (*Louis Michael Aronica*) вважають, що призначення людини і покликання збігаються, тоді життя набуває особливу насиченість і яскравість. На відміну від призначення, що носить сакральний характер, покликання — досить прагматичне поняття. Воно може бути визначено внутрішніми задатками людини, її генетикою, вихованням і рядом інших факторів. Покликання — це точка дотику природних здібностей та особистих уподобань. Точка гармонії інтелекту і таланту. Покликання має дві головні ознаки — здатність і пристрасть до якої-небудь справи. Коли вони усвідомлені, на перший план виходять умови, що роблять можливою і гармонійною життя людини в своїй стихії, — ставлення і можливість [31].

Фрейд — так, сам Фрейд — одного разу сказав, що в малому ми звичайно повинні керуватися розсудком. Але щодо по-справжньому важливих рішень треба вчиняти так, як підказує нам наше безсвідоме, писав американський письменник Ерік Сігал (*Erich Wolf Segal*).

Отож категорія ірраціонального лише засвідчує необхідність визнання моменту певної незалежності світових подій, процесів, явищ життя, психіки, історії тощо від об'єктивно детермінованих законів». Такий вимір світовідношення, що ґрунтується на певній цілісності й нероздільності думки та буття, зумовлює особливості методологічних вимог до процесу осягнення

дійсності:

- акцентування моменту безпосередності в процесі пізнання (на відміну від опосередкованого, дискурсивного характеру логічного мислення);
- значущість прямого і безпосереднього шляху досягнення істини, повнота якої забезпечується різними позараціональними видами духовної діяльності (воля, емоції, інтуїція, містичне осяяння, уява, інстинкт, підсвідоме й позасвідоме тощо) [26].

В цьому плані особливої уваги заслуговує ідея британського дослідника М.Полані (*Michael Polanyi*) щодо «невимовного знання» (*tacit knowledge*) згідно якій там де закінчується словниковий запас, одразу відкривається можливість розуміння великих істин. Основний меседж М.Полані: «Ми можемо знати більше, ніж здатні розповісти» («*We can know more than we can tell*»).

Використання неявного знання в управлінні було розвинене японськими бізнес - дослідниками Хіронорі Такеучі і Ікудзо Нонака. Вони довели, що велике значення надається тихому знанню. Це є неформалізованим досвідом та навичками співробітників, які вони отримують у процесі роботи та передавати колегам у процесі розмов.

Брендом сучасності стала відмова від раціональності у поясненні психічного і заміна його метафоричністю, ірраціональністю, інтуїтивністю, міфологізацією психічних явищ і свідомості. Жахлива, по суті, реальність, втомлює освітян. Реальний світ, прагматична раціональність, перестають бути цікавими і особистість починає ховатися за парканом віртуальності. Поступово люди переселяються саме туди, за куліси життя. Цей феномен відомий як ескапізм - різновид психологічного захисту (робінзонада), коли людина тікає від реальності до привабливішого, цікавішого видуманого світу на одну персону. Виникає безліч конструйованих реальностей у яких, наче в імпровізованих «санаторіях», відбувається процес психологічного оздоровлення особистостей.

Казкарство запроваджується як технологія соціального маніпулювання і модерна функція управління.

Григорій Сковорода говорив про невимовність та непізнанність людського

духу: «Але горе, що при всім тим чогось великого не стає. Нема чогось, чого і назвати не вміємо. Знаємо, що не стає чогось, а що воно таке — не розуміємо. ... І се явне нашої душі незадоволення чи не дозволяє нам догадатися, що всі оті науки не можуть і думки нашої наситити. Безодня душевна ними не наповняється...» [23].

Можливість бачити іншу, більш глибинну сторону довколишнього життя робить дослідника неперевершеним у царині тих таємниць, що лежать за межею антропологічного буття. Це сфера, в якій компонент мовчазного неявного знання домінує настільки, що його артикульоване вираження тут, власне, неможливе; її можна назвати областю «невимовного». Вона охоплює собою знання, засновані на переживаннях і життєвих враженнях. Найчастіше до «мовчазного знання» апелюють як до процедурного, так званого дійового знання, що вказує, що робити, але при цьому не підлягає формальному опису. При цьому, відсутність експліцитності не лише допомагає зберігати таємниці, а й забезпечує такому знанню ореол індивідуальної неповторності. Невимовні знання – це золотий ресурс корпоративної педагогічної культури. При оволодінні знаннями (освітніми компонентами) ОПП Освітні педагогічні науки, спеціальності «Управління закладом освіти», неявні знання передаються через технології *Gig-education*, створення і публічне аудиторне проголошення здобувачами есе з власного експірієнсу, засобами дискурсів і поважливого ставлення до диспозиції здобувача, прямої невербальної комунікації з метою степенування *skills*, визначених місією ОПП. Для розвитку когнітивного креативу здобувачів передбачено практичні заняття щодо розвитку ірраціональних механізмів пошуку невизначеної істини, визнання невимовності результатів управлінського аналізу; мотивації внутрішніх ірраціональних механізмів свідомості здобувача для експресивного вияву вольових характеристик та невідступності у подоланні штучної перешкоди тощо; здобуття неявних знань через професійну управлінську соціалізацію.

При цьому виходимо з необхідності мотивованого розуміння здобувачами другого рівня вищої освіти нашої корпоративної докси та розвитку і збереження

її цінностей що формувалися від школознавства, менеджменту освіти до авторської ідеї провілництва в освіті.

Для розкриття потенціалу невимовного знання здобувачів необхідне розуміння ними власної провілницької місії на рівні *supreme personality* та *excellence* у форматі освітнього ландшафту чи освітньої системи (відповідно до теорії Дж.Міда (*George Herbert Mead*) та Р.Ліптона (*Richard J. Lipton*) [2].

Здобувачі забезпечені науковою літературою в університетському репозитарії і але невимовні знання вони «сканують» з професора, що викладає певні освітні компоненти.

На думку М.Полані інтуїція не може бути усунена з процесу наукового пізнання. Якщо раціональне – «це логічно обґрунтоване, теоретично усвідомлене, систематизоване універсальне знання предмету, то ірраціональне тоді може бути «ще-не-раціональним» або «ірраціональним самим по собі», невидимим аспектом пізнання, що виступає в якості інтуїції, віри та інших несвідомо зумовлених процесів, які неможливо логічно сконструювати та обґрунтувати» [16].

К. Юнг вважав раціональним все, що узгоджується з законами розуму і, відповідно, ірраціональним – те, що з ними не узгоджується. Так, мислення і почуття він вважав раціональними функціями, тому що вони є продуктом роздумів і рефлексії. А такі функції як інтуїція і відчуття, підґрунтям яких є чисте сприйняття, відносив до ірраціональних (Гусєва).

В контексті аналізованого питання варто звернутися до поняття «ірраціонального мислення», в основі якого лежить імпульсивне прийняття рішень, сформоване на емоціях, самовідчутті та почуттях.

Основою ірраціонального мислення є інтуїція (передчуття, відчуття, не підкріплене жодними фактами та логікою - «як каже серце»), осяяння (інсайт, раптове усвідомлення правильного рішення, миттєве виникнення правильної думки), уява як здатність людини моделювати ситуацію та вирішувати проблему без використання практичних навичок, додумувати відсутні елементи та відновлювати загальну картину події. Також, сюди можна додати емоційні

реакції, духовні прозріння, медитацію, підсвідомість, споглядання та інші. Ірраціональне мислення більш розвинене у тих, хто захоплюється мистецтвом, творчістю, вірить у чудеса. Люди-ірраціонали приймають рішення інтуїтивно, живуть і діють емоціями.

Зазвичай, ірраціональною називають діяльність, якщо вона спрямована на досягнення ідеального або вищого задоволення на шкоду матеріальним і відчутним вигодам. В цьому випадку говорять, що людина, що жертвує життям, здоров'ям, багатством в ім'я вищих благ відданості релігійним, філософським і політичним переконанням або свободі й процвітанню свого народу, рухома ірраціональними міркуваннями [8].

Ми використали ресурси психології для визначення імперативності ознак сучасного провідника. Атрибутивними та затребуваними є такі:

Сингулярність та ноуменальність;

Когнітивна креативність;

Антименеджмент;

Протидія маніпуляціям;

Не підлягає фасилітації;

Толерантність до невизначеності.

На жаль відсутні механізми вимірювання співвідношення раціонального і підсвідомого у діяльності провідників освіти. Їх діяльність публічна, не утаємничена, відкрита для зовнішніх експертів. Але вона не відтворювана у реаліях інших осіб.

Методологічна легітимність провідництва в освіті

Ми ставимо завдання пояснити напрямки методологування ідеї провідництва. Основою цього процесу є методологічне мислення, яке є новим, принципово іншим типом організації мислення, ніж наукове мислення; воно надбудовується над науковим мисленням і поглинає або включає його до себе. Методологічне мислення за Г. П. Щедровицьким — це нова, більш висока форма організації мислення в цілому. Воно виходить за той або інший стиль мислення, вимагає вільно змінювати програми дій та думок, працювати як у критичній, так

і в конструктивній модальності. Його основними характеристиками є: відсутнє єдине розуміння, доповіді та єдина тема — є зразу ж багато тем і доповідей; немає різниці між твердженням і запитанням, між формулюванням знання та проблематизацією; є визначальна роль мети; відсутні визнані всіма норми, у тому числі і логічні норми. Найважливішою ознакою методологічного мислення людини є те, що його результатом буде створення нею власних когнітивних схем, проекту власної мислєдіяльності. Методологічне мислення — це свого роду «нормувальник», завдяки йому людина створює нові зразки поведінки, діяльності, мислення, ідеї. Говорячи про ідею, не варто уявляти собі під нею щось далеке і потустороннє. Наступною, після методологічного мислення, формою мислення є філософування.

Методологічне мислення надає засоби для методологічної роботи, дає змогу людині здійснювати метаконтроль, метарегуляцію, розвиток власної мислєдіяльності. Його основними функціями є такі: **пізнавальна**, воно є «мисленням, що пізнає»: завдяки методологічному мисленню людина, передусім, пізнає власне Я, особливості існування власного психічного; **розвивальна** — воно виводить особистість на новий рівень свого розвитку, активізує його завдяки здобуттю нових знань - рефлексивних; **сміслоутворювальна** — завдяки йому створюється новий смисл, значення як професійної діяльності особистості, так і її життєдіяльності в цілому; для неї з'являється новий смисл власних дій, відбувається перебудова самих процесів конструювання смислів; **мультирегуляторна** — воно забезпечує регуляцію всіх сфер особистості.

До кінця XIX — початку XX століть основні підходи до проблеми теорії провідництва носили описовий характер. Аналіз став надбанням XX століття. Різні соціальні теорії здійснювали спроби пояснити природу провідництва і виявити фактори, що впливають на цей феномен. В узагальненому вигляді можна виділити кілька груп подібних теорій: «теорія піраміди», «теорія залізниці», та «теорія високого рівня успішності» (*Thomas J. Sergiovanni, Genson Mark E., Martin Burlingame, Fred S. Coombs, P. Thurston, William G. Cunningham, Donn W. Gresso*) Аналіз «теорій провідництва», що ми їх проаналізували, викликають

неоднозначні думки. Їх ми розглядаємо досить критично, оскільки роздуми авторів «теорій провідництва» побудовані на запозиченому поняттєвому апараті та копільованих практиках з лідерства й менеджменту. До ідеї провідництва, у нашому розумінні, вони мають опосередковане відношення. Швидше за все їх можна віднести до технологічного інструментарію прикладного провідництва (управління первинними освітніми установами, провідники першого формату).

Австрійський дослідник В. Дресслер (*Wolfgang U. Dressler*) відзначає, що при дослідженні феноменології явища чи процесу — головне уявити об'єкт як феномен (не важливо, духовний, метафізичний, соціально-культурний, психологічний або якийсь інший), що володіє деяким іманентним змістом, розкриття якого і видається досліднику головним завданням [4].

Професори Юлія Бех та Анатолій Фурман висловлюють думку, що філософська основа процесу формування загальної теорії управління має свої методологічні рівні [25].

Перший рівень — змістовні передумови (світоглядні основи наукового мислення, філософська «картина світу»), так і формальні, тобто ті, що відносяться до загальних форм наукового мислення, до його історично певного категоріального ладу.

Другий рівень методології — рівень загальнонаукових принципів і форм дослідження.

Третій рівень методології утворюють методика і техніка дослідження. Саме на цьому рівні накопичуються окремі ідеї, на основі яких можна було б створити спочатку парадигму, а згодом концепцію і, зрештою, загальну теорію управління технічними, біологічними і соціальними системами. За А. Ейнштейном, існує два способи обґрунтування об'єктивного характеру наукової теорії управління:

— зовнішнє виправдання наукової теорії — вимога її практичної корисності, зокрема можливості її емпіричного застосування. Це прагматична оцінка її цінності і одночасно своєрідне обмеження абсолютної свободи розуму;

— внутрішнє виправдання наукової теорії — здатність бути засобом внутрішнього вдосконалення, логічної гармонізації і зростання теоретичного

світу, ефективного рішення наявних теоретичних проблем і постановки нових.

Теоретична модель є не що інше як система, що саморозвивається і дозволяє людині в подальшому справлятися з нетиповими задачами. Тобто, дослідникові хочеться запропонувати модель, яка володіє більшою пояснюючою силою. Ми вже втомились від локальних моделей, тяжіючих над сучасним науковим світоглядом. Хочеться вирватись на простір і з якихось єдиних позицій побачити те, що нам дано бачити (В.Налімов, З. Мульченко).

Метод пояснення управлінських явищ у науки один: побудова теорії. побудова наукової теорії кожної науки передбачає чітке визначення її методологічних атрибутів, зокрема власного об'єкта і предмета дослідження. Тож ідея провідництва потребує глибокого та всебічного методологічного опрацювання.

Професор Джеймс Хант (*James G. Hunt*) зробив спробу методологічного обґрунтування провідництва на рівні визначення його сутності. Він підійшов до аналізу з позиції трьох теорій сучасності. За класичною теорією, у визначенні провідництва увага акцентується на психологічних характеристиках (людському компоненті), укладанні домовленостей (процесі) та формальній структурі (системах та стандартах). За еволюційно-політичною теорією, визначення провідництва найбільше наголошує на характеристиках поведінки (людський компонент), вмінні сприяти укладанню угоди (процеси) та у різних проблемних ситуаціях, формальних і неформальних структурах (системи). Теорія відкритих систем, звертає увагу на особливості двох інших моделей, але лише тією мірою, якою вони співвідносяться з вимогами конкретних ситуацій (ситуативність дій)[4].

Конкретизуємо напрямки методологування ідеї провідництва. Ми використали три підходи.

1. В методологічних пошуках підґрунтя «провідництва вважаємо доцільним скористатися ресурсами концепту «хронотоп». Феномен хронотопу полягає в тому, що він поєднує в собі, антропологічні характеристики конкретної особистості провідника з безмежністю часу і простору, тобто з вічністю і з

нескінченністю природи людської діяльності. Бо, на думку професора Віктора Вашкевича, прикмети часу розкриваються в просторі, а простір вимірюється часом [2].

Хронотоп включає поняття соціогенезу. Основна ідея соціогенезу полягає у тому, що ми маємо справу не з абстрактною людиною, а з людиною певного етносу, країни і епохи, що взаємодіє в соціокультурному контексті з людьми. Феномен провідництва є результатом соціогенезу українського етносу, він зароджувався як соціальний код взаєморозуміння. Тож маємо право говорити про унікальну управлінську ідею. Професорка Валентина Чепак зазначає, що разом з генетичним кодом, який закріплює і передає від покоління до покоління біологічні програми, у людини існує ще одна кодуюча система — соціокод (*social code*) - надбіологічні програми, які регулюють соціальне життя, що передаються від людини до людини, від покоління до покоління [30].

В історичному минулому (недалекому) радянщина істотно вплинула на соціальну свідомість українців: позиція «не висовуйся», позиція низького старту, стан «ми малі, байдужі люди, якось буде»...

2. Г. Щедровицький пояснював, що найважливішою ознакою методологічного мислення людини є те, що його результатом є створення нею власних когнітивних схем, проєкту власної мислєдїяльності. Ця теза виводить нас на ідею фреймів, розроблену американським дослідником штучного інтелекту Марвіном Лі Мінським. У нього з Г. Щедровицьким спільним є модельний, схемний підхід до методологування творчої діяльності.

Фрейм — це віртуальна модель, схема дій провідника в реальній рутинній ситуації. Відправним моментом обраного нами підходу методологування служить той факт, що провідник, намагаючись пізнати нову для себе ситуацію або по-новому поглянути на вже звичні речі, вибирає зі своєї пам'яті деяку структуру даних, образів, які М. Мінський назвав фреймами, з таким розрахунком, щоб шляхом зміни в ній окремих деталей зробити її придатною для розуміння більш широкого класу освітніх та управлінських явищ або процесів. Це утворює такий компонент фрейму як презумпція — певні невимовні знання

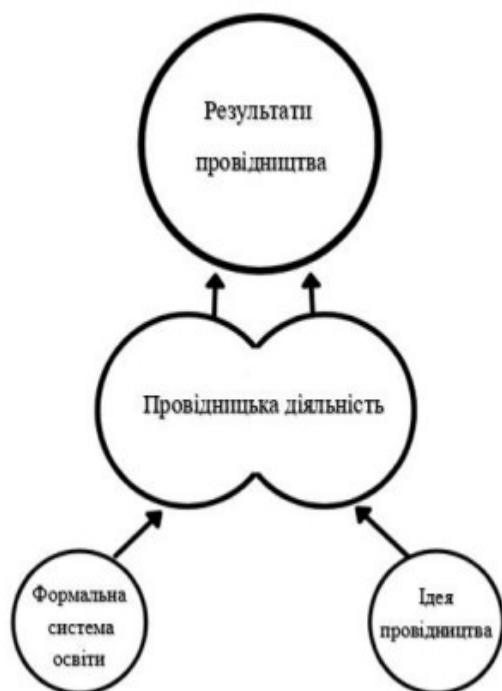

(феноменальність), ірраціональна природа провідництва. В нашому випадку презумпція розглядається як статус ідеї ще не реалізованої провідником, як статус самого провідника в стандартній освітній системі.

Відповідно до теорії фреймів ми приймаємо як усталені нею «процедури» перетворюючої провідницької діяльності щодо основних «терміналів» традиційного фрейму (Передбачення (візія провідника), Деталізація, Зміна, Оновлення, Навчання).

3. У дослідженні ми використали технологію конфігурування для створення уявної «моделі-конфігуратора» здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти. Концепт «модель-конфігуратор» запровадив Георгій Щедровицький який щиро вважав що ми наближаємося до реалії «нової людини».

Конфігуратор — це основа дослідницької програми, «пристрій» синтезу теоретичних схем для їх системного представлення у вигляді одного цілого. Суть конфігуратора складає не набір елементів певного знання, а спосіб, схема їх з'єднання.

Конфігурація — (лат. *configuratio* - взаємне розташування) особливий логіко-методологічний прийом, розумова техніка синтезу різнопредметних знань, різних уявлень про один і той же об'єкт. Конфігурування — здатність створювати знання, відповідні зображенню (моделі). Основні моделі конфігурації - «кентавр-система» (пегас), «манекен».

Відтак, можемо стверджувати, що провідництво як психологічний феномен характеризується особливим типом мисленнєвої діяльності людини — методологічним, що дає змогу мислити понадсистемно, нестандартно, «вийти»

за наявні межі знань, поглядів, принципів та норм і спроектувати нові. Проте ця здатність призводить до соціальної дезадаптованості, самотності, «неформатності», нерозуміння іншими, а відтак, – у певному смислі – до ненормальності (адже норма – це усереднене, типове, у порівнянні з нетиповим, таким що відхиляється, незвичним).

Поведінка особистості в поліпарадигмальному просторі освіти

Розвиток системи освіти в Україні у XXI столітті відбувається в умовах трансформації методології науково-педагогічного знання, що викликано стрімкою зміною динаміки і характеру протікання світового культурно-історичного процесу, і відповідно, фундаментальними змінами наукової картини світу. При цьому слід зважати, що кожна епоха та освітня цивілізація володіє особливою картиною світу і людиною в ній у залежності від загальносвітоглядних уявлень про природу, просторово-часову характеристику усього сутнісного, причинно-наслідкові зв'язки явищ і речей; про людину, її здібності, ціннісне ставлення до Бога, світу, соціуму, самого себе та іншого [29]. Невичерпність та безмежна варіативність людського розуміння світу забезпечується поліпарадигмальністю освітнього середовища.

Вивченню парадигмальних підходів у педагогічній освіті присвячені праці Г. Балла, М. Бойченка, С. Гончаренка, З. Донець, В. Кременя, І. Зязюна, В. Лугового, В. Лутая, Ю. Мальованого, Г. Онковичта, М. Романенка ін.). Парадигма неможлива без чітко визначеної точки зору, концепції чи теорії, навколо якої будується наукове дослідження. Вона легітимізує певні методи, поняття, факти, дослідницькі підходи й принципи наукового знання. Парадигма має яскраво виражений праксеологічний і прагматичний аспекти. Перший стосується кола питань «що і як вивчати?», другий – «навіщо, з якою метою?» [18]. С. Гончаренко визначає парадигму як теорію (або модель постановки проблем), узятую за зразок розв'язання дослідницьких завдань певним науковим співтовариством. Принцип загальноприйнятої парадигми – методологічна основа єдності певного наукового співтовариства (школи, напрямку), що значно полегшує їхню професійну комунікацію [5]. Сучасний освітній процес, розширивши

уявлення про здобувач, активно використовує методики, суть яких можна пояснити афоризмом, висловленим ще в XIX ст. А. Дістервегом: «Поганий учитель підносить істину, гарний навчає її знаходити».

Ми стоїмо на позиції, згідно якої хибним є уявлення про те, що парадигму можна «розробити», «створити», запровадити до наукового обігу суб'єктивним шляхом. Частина науковців необґрунтовано вважають початком нової парадигми свою концепцію чи теоретичну ідею. Реально маємо у царині освіти «парад парадигм» (Краєвський В. В). На наших очах відбувається надзвичайне авторське ускладнення у визначені «нових» парадигм. Так В. Огнев'юк закликав формувати нову ціннісну парадигму суспільства. Цю парадигму він назвав «людинобіосфероцентричною».

Провідний науковець у галузі методологування освітньо-педагогічних ідей А.Фурман презентує вітакультурну метапарадигму. На його думку вона своєю рефлексивно-мислєдіальною позицією створює прецедент виклику накладанню невизначеностей. Разом з тим він претендує, посягає на метаметодологію (метаметодологічний план мисленнєвого осягнення сутності методологічних конструктів) [28].

Таким чином ми маємо амбітну позицію науковців створити «мета» та «мега» ідеї схожа з системою штучно вигаданого наукового апарату в «Тектології» О.Богданова (інгресія, егресія, дегресія...). «Тектологія» проголошувалася також наддисциплінарною концепцією.

За дослідженнями О.Вознюка у царині національної освіти «царюють» близько 50 наукових освітньо-педагогічних парадигм [3].

Є позиція едукологів, які доволі іронічно ставляться до ідеї поліпарадигмальності в освіті. Вони піддають сумніву право суб'єкта освіти одноосібно використовувати різноманітних парадигм, поєднання конструктів, елементів різних парадигм, що на думку В. Краєвського є «ілюзією парадигмальних стрибків» і нівелює науковий смисл парадигми.

Поліпарадигмальність ми розглядаємо як право суб'єктів освітнього простору на свободу педагогічного (управлінського) мислення. Це – право

обирати власну траєкторію, модель ефективної діяльності для професійної самореалізації. Це – чи не єдина можливість самовираження керівника в складній системі VUCA-світу та особливо критеріях наукового контролінгу. Така форма самовираження, на жаль, розглядається СИСТЕМОЮ як самоуправство. То ж потребує мужності, жертвності.

Аналіз сучасної системи національної освіти дозволив нам виокремити провідні наукові освітньо-педагогічні парадигми: аксіологічна парадигма (цінність) - рефлексивна парадигма (діяльність та розвиток) – компетентнісна парадигма (компетенції) – синергетична парадигма (дисипація) - провідницька парадигма (зміни).

Ми стоїмо на полемічних (не епатажних) позиціях. Яка інституція проголошує реальні пріоритети наукових парадигм у професійній діяльності? Чи можливо це свідомий вибір самих керівників закладів освіти чи педагогів? Ні. Академічні установи уважно слідкують, рефлексують парадигмальне наповнення глобалізованої освіти Європи та Північної Америки. Компетентнісна парадигма 70-80-х років стала у нас тотальною і обов'язковою у нас через 25 років. Механізм спонукання суб'єктів освіти до парадигмування досконалий: запровадження тієї чи іншої парадигми до державних стандартів освіти.

Віддзеркаленням парадигмальності є унікальний характер світосприймаття кожною особистістю, який ми розуміємо як досвід (експірієнс). Дивний це феномен. Особистість контролює його через механізми раціонального та ірраціонального. Зовнішні механізми оцінювання досвіду (експертування) недосконалі та з трудом піддаються теоретичному опрацюванню. М. Булгаков у повісті «Собаче серце» (*Heart of a Dog*) залишив для нас інтригу: чи зможе продовжити справу професора Ф.Преображенського доктор І.Борменталь? Ні. Бо він зручно і довго сидів на плечах професора (sit on shoulders).

Гонятися по всьому світу за гуру та їх системами, читати новітні книги про те про це і все інше в цьому роді видається мені зовсім порожнім, абсолютно нікчемним заняттям - ви можете об'їхати навколо Землі, але вам все одно доведеться повернутися до себе.

Німецький філософ І. Кант застерігав, що «...є лише два способи, якими може мислитися необхідне узгодження досвіду з поняттями...: або досвід уможлиблює ці поняття, або ці поняття уможливлюють досвід»

Все більш інтегративного підходу набуває область методології освіти та управління освітою. З'являються міждисциплінарні інтегративні моделі (О.Мещанінов, М.Гузик, Г.Єльнікова, В.Лунячек державно – громадське, на рівні громади, приватне). Важливо, щоб ці моделі розгорталися як дуальні, тобто як: а) моделі, орієнтовані на управління поточним функціонуванням освітньої системи та б) орієнтовані на її розвиток [8]. Ця інтеграція вирішує проблему поєднання окремих парадигм у контексті реалій прогресу цивілізації. На думку професорки Семенової А. переважна частина змін у суспільстві викликана особливим феноменом – перемиканням з однієї парадигми на іншу (зміною парадигми, парадигмальним зсувом). Усвідомлення людиною парадигм дає змогу краще зрозуміти природу неочікуваних змін [20].

Сьогодні в науковій літературі пропонуються дві моделі управління вищою освітою: модель державного контролю та модель державного нагляду за вищою освітою [27].

Основні моделі управління освітою в європейських країнах є такими: централізована модель (Франція, Італія); децентралізована модель (Німеччина, Іспанія); модель партнерства між державою та громадою (Норвегія, Данія); модель ринкової економіки (Велика Британія)

Розв'язання завдань державного управління освітою не зводиться лише до побудови кількісної моделі та виконання обчислень. Тому інноваційні технології при моделюванні державного управління освітою допускають застосування імітаційних (аналогових) моделей, моделювання з урахуванням невизначеності в системі тощо [13].

Для нас також є природним співіснування в освітньому просторі різних парадигмальних підстав, що демонструє не хаос (чого побоюються методологи в педагогічній науці), а радше проголошення й прояв синергетичного погляду на соціальні й освітні явища й процеси. Переважна частина змін у суспільстві

викликана особливим феноменом – перемиканням з однієї парадигми на іншу (зміною парадигми). Усвідомлення людиною парадигм дає змогу краще зрозуміти природу неочікуваних змін [20].

Наводимо авторське визначення «поліпарадигмального освітнього простору» – це ментально, соціально та науково визначена система освітніх ідей, концептів, феноменів, бачень, структур та інституцій, діяльність якої ґрунтується на доцільному використанні потенціалу та ресурсів різноманітних парадигмальних візій прогресивного розвитку. Поліпарадигмальність забезпечує існування різних наукових та організаційно-структурних моделей сучасної освіти і управління нею [24].

На думку науковців, підхід – це орієнтація педагога або керівника освітнього закладу, що спонукає до використання певної сукупності взаємопов'язаних понять, ідей та способів педагогічної діяльності. Обираючи ту чи іншу орієнтацію, керівник упевнений в тому, що вона сприятиме досягненню передбаченого результату [12]. Найчастіше діяльність керівника (педагога) вибудовується на основі не одного, а декількох підходів. Підхід є комплексним педагогічним засобом і складається з трьох основних компонентів: основні поняття, які використовуються в процесах організації навчання та управління; принципи як вихідні положення або головні правила здійснення освітньої та управлінської діяльності; технології здійснення педагогічних процесів у навчальних закладах.

В науковому обігу національної освіти часто зустрічаємо терміни «парадигмальний підхід» та «поліпарадигмальний підхід». Науковці, менеджери, едукологи, пояснюючи їх сутність та потенціал в управлінні національною освітою, вдаються до сутнісної характеристики першої частини цієї конотації. Визначальна компонента відсутня, вона «розчинена» широкою дескрипцією задумок Т.Куна. Саме тому ми пропонуємо до дискурсу свій варіант поняття «поліпарадигмальний підхід в управлінні освітою» - це напрям методології дослідження сценаріїв розвитку освітньої цивілізації, освітнього простору та освітніх ландшафтів виходячи з розуміння множинності системно і

трансверсально взаємозалежних наукових парадигм, запитів та диспозицій суб'єктів освіти.

Поліпарадигмальний підхід в управлінні освітою актуалізувався у період зростання невизначеності та соціальної турбулентності. Це методологічна платформа успішної орієнтації суб'єктів управління освітою у диверсифікованому парадигмальному освітньому просторі та вибору ефективної авторської, сингулярної чи інтегративної моделі управління розвитком освіти. Механізмами орієнтації і парадигмального вибору є системне мислення, ідеї синергетики та трансверсальної рефлексії. Ми досліджуємо загальну управлінську практику орієнтації у поліпарадигмальному освітньому просторі, але акцентуємося на діяльності провідників освіти різних форматів. Тож, констатуємо, що раціональність такої поведінки не є визначальною. Значна частина рішень вибору прихильності щодо тієї чи іншої наукової парадигми носить утаємничений характер.

Поліпарадигмальність в управлінні освітою має ґрунтуватися на ресурсах принципу полілогу. Полілог – зіткнення різних розумів, різних істин, несхожих культурних позицій, що становлять єдиний розум, єдину істину й загальну культуру та забезпечують вільність співбесідників, рівноправність й особистісний контакт між співбесідниками на основі співпереживання і взаєморозуміння та дозволяє розвинути: шанування особистої позиції учасників, координаційні здібності, емпатію, уміння формувати ціннісні професійні установки до спільної діяльності (за Т. Осиповою та О.Прикоттом).

Цінність різноголося поліпарадигмального простору виражається у його здатності щодо генерування та підтримки різних парадигмальних моделей управління освітою. А. Семенова визначає ці моделі як функцію відкритої нелінійної системи, що самоорганізується, на ґрунті постнекласичної методології; обґрунтовує переосмислення цільових орієнтацій освітнього процесу зі знаннєво центрованих на плюралістичні, здатні забезпечити ефективність професійної діяльності вчителів і керівників; представляє функціонування особистісно-професійної парадигми суб'єкта освітнього

простору ЗЗСО як феномена, що відображає особливості й ціннісні орієнтації сучасного вчителя, керівника [20].

Ядром, імперативом поліпарадигмального моделювання С.Дудко називає когнітивний креатив - складник креативності, що є проявом інтелектуальної обдарованості й пошуково-перетворювальної активності особистості юнацького віку, що полягає у здатності суб'єкта самостійно висувати проблеми, нешаблонно їх вирішувати, генерувати велику кількість оригінальних ідей ...[7].

Л. Мельник визначає когнітивний креатив як феномен творення якісно нових систем, інтегрованих у внутрішній простір корпорацій, інституцій та організацій, що формують сучасний ринковий простір у глобалізаційному контексті, і все більш детально «прописують», змінюють внутрішній соціальний простір. Ядро моделювання – когнітивний креатив [17]. Під когнітивним компонентом креативності ми розуміємо складник креативності, що є проявом інтелектуальної обдарованості й пошуково-перетворювальної активності особистості юнацького віку, що полягає у здатності суб'єкта самостійно висувати проблеми, нешаблонно їх вирішувати, генерувати велику кількість оригінальних ідей ...

Когнітивний креатив – це творення якісно нових систем, інтегрованих у внутрішній простір корпорацій, інституцій та організацій, що формують сучасний ринковий простір у глобалізаційному контексті, і все більш детально «прописують» внутрішній соціальний простір. Висвітлення й дослідження найновіших форм когнітивного креативу акцентує розширення сучасного розуміння науково-технологічного розвитку інформаційного суспільства з форм когнітивної інженерії у форми, що мають соціальні й суспільно перетворювальні ефекти. Йдеться про нові підходи до розвитку сучасної інженерії знань, створення баз даних та знань. Когнітивний креатив актуалізує перехід до нового науково-технологічного напрямку – штучного інтелекту, який формує образ [12].

Формується керунок когнітивного менеджменту. О. І. Бондарчук та Г. В. Соломіна за методиками Е. Куулза і Г. Ван ден Брока «Тип когнітивного стилю»

встановили певний прогрес серед керівників закладів освіти: креативним когнітивним стилем володіють 18,3% директорів шкіл які віддають перевагу визначенню нових ідей, підходів і можливостей, демонструють сильну уяву, відкрите мислення, асертивність [1].

На фундаментальному рівні ця проблема досліджена італійськими науковцями, філософом Антоніо Пеннісі та психологом Александра Марія Фальцоне у праці «Розширена теорія когнітивної творчості. Міждисциплінарні підходи до продуктивності»[31].

Адміністрування парадигмального простору освіти наразі є прихованою функцією державного управління освітою. Керівні органи освіти залишають за собою право кращого розуміння пріоритету тієї чи іншої наукової парадигми, надаючи їй статусу «проривної». Ми встановили, що після тотальної «партійної» парадигми, освітній простір не залишався порожнім. У 80-х роках академічною наукою була визнана як пріоритет парадигма оптимізації навчального процесу (Ю.Бабанський, М. Поташник), в 90-ті роки – парадигма діяльності (Л. Занков, І. Лернер, М. Махмутов, М. Скаткін), особистісної орієнтованості (О. Асмолов, І. Бех, І. Якиманська), на рубежі XX-XXI ст. – системна (В.Беспалько, А.Авер'янов, Р. Гвішіані) та синергетична (М.Ігнатенко, В.Кремень, Т.Каплунович) парадигми, які з 2005 року змінилися тотальною компетентнісною парадигмою. Ми зосередили свої зусилля на дослідженні ресурсної бази провідницького руху в національній освіті України. Виходили з принципу індоктринації (*indoctrination*) поліпарадигмального освітнього простору - неусвідомлене, некритичне сприйняття ідей будь – якої доктрини, парадигми. 85% освітян сліпо йдуть за вказаними згори парадигмами. Керівник закладу освіти, кожен педагог, начебто вільний у виборі керівної наукової парадигми, але органи управління освітою здійснюють адміністрування і визначають імперативність цих парадигм. Наразі компетентнісна та лідерська парадигми «завантажені» до державних освітніх стандартів і є обов'язковими до запровадження. Що ж, 85% суб'єктів освіти є зручним «матеріалом» для маніпуляцій, підлягають «контролю свідомості», не мають культури сумніву,

некритично засвоюють ті чи інші ідеї або доктрини. Їх перетворюють на *Putty Peeps* (пластилинові люди).

Останнім часом є можливість бачити реальну користь від вміння особистості ефективно орієнтуватися у поліпарадигмальному просторі. Мова йде про так званий «слеш – підхід», який набуває широкого соціального резонансу. Слеш - підхід це модель перспективної реальності, яка дозволяє особистостям, громадянам розвиватися (бути працевлаштованими) відразу в декількох професійних сферах, не відмовляючись від основної спеціальності. Слешери (*polywork, freelancer*) можуть працювати в декількох корпоративних культурах та практика і отримувати кошти від різних видів діяльності. За умов війни, масових міграцій і еміграцій професіоналів, соціальної невизначеності проблема слеш кар'єри в Україні та Європі, загалом, набуває особливої актуальності.

Висновки.

В ході дескриптивного дослідження встановлено, що проблема психологічного супроводу ідеї провідництва перебуває в стадії зародження та напрацювання унікального наукового портфоліо. Ці напрацювання впливають на розуміння феномену провідництва та можливості долучення до нього. Визначено необхідність кореляції провідництва з новітніми соціальними психотипами, здатними до адаптації та копінг стратегій.